

ایستاد هفت

سال سی و پنجم، شماره ششم
بهار و اسفند ۱۴۰۳
ISSN: 1023-7992

دوماهنامه نقد کتاب، کتاب شناسی و
اطلاع رسانی در حوزه فرهنگ اسلامی

۲۱۰

آخر یکی از مُسَلِّمانان چراغی قُرا راه مَن دارید! | چاپ نوشت (۱۷) |
برگی از ادبیات ضد صوفی در مسلمانان هند | نسخه خوانی (۳۹) |
آینه های شکسته (۷) | مرگ چنین خواجه... | تازیدن؟ تاسیدن؟
ناهیدن؟ | خراسانیات (۳) | یادداشت های لغوی و ادبی (۳) |
متنی دیگر از سَنِیان دوازده امامی | نوشتگان (۱۱) | نظریه
آواشناختی خلیل بن احمد و زبان شناسی هندی | طومار (۹) |
اشارات و تنبیهات (۷) | حدیث «علي مع الحق» از عباة الأنوار |
رباعیات صرفی کشمیری در دیوان خاقانی | سحر با باد می گفتم
حدیث آرزومندی | **نکته، حاشیه، یادداشت**

جويا جهان بخش | مجيد جليسه
رسول جعفران | حيدر عيوضي
محمد سوري | مسعود راستي پور
اميد حسيني نژاد | آريا طيب زاده
ميلاد بيگلرلو | احمد رضا قائم
مقامي | علي راد | حميد عطائي
نظري | علي بوذري | سيد علي
ميرافضلي | مرتضي علي زاده نجارا
خليل حسيني عطاري | علي ايماني
ايماني | مرتضي كريمي نيا | سيد
محمد حسين حكيم م

اپوست آینه پژوهش | الجامع لعلوم القرآن، تفسیر أبي الحسن الرماني
روند تحول نگاه اهل سنت به نهج البلاغه در قرن هفتم هجری

ناصرالدین انصاری

| ۳۴۳-۳۵۹ |

۳۴۳

آئینه پژوهش | ۲۱۰
سال ۳۵ | شماره ۶
بهمن و اسفند ۱۴۰۳

پروہشگاہ علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

آیت الله بجاج

مرحوم آیت الله آقای حاج سید علی بجاج یکی از عالمان مشهور نجف اشرف بود. فقید سعید در ۱۳۴۱ قمری (۱۳۰۱ ش/ ۱۹۲۱ م) در دغاره - از توابع دیوانیه - زاده شد. سال ۱۳۸۰ به نجف آمد و سطوح عالیہ را نزد حضرات آیات سیدمسلم حلی، سیدمحمدحسین حکیم و شیخ نورالدین جزایری آموخت و پس از آن سالیان بسیار در درس آیت الله العظمی خویی حاضر شد؛ ایشان افزون بر آن به تألیف و تدریس سطوح و نمایندگی مراجع در دیوانیه و اقامه جماعت در جامعه النجف پرداخت. وی از آیات عظام بجنوردی، سبزواری و سیستانی اجازه روایت داشت و به گروهی هم اجازه روایت بخشوده بود.

آثارش عبارت‌اند از:

۱. شرح المکاسب (چاپی)
۲. مسائل و أجوبة في الصوم (چاپی)
۳. تقریرات درس آیت الله العظمی خویی

۳۴۵

آینه پژوهش | ۲۱۰
سال ۳۵ | شماره ۶
بهمن و اسفند ۱۴۰۳

وی در ۱۰۶ سالگی، روز پنج‌شنبه ۵ جمادی‌الاولی ۱۴۴۶ قمری (۱۷ آبان ۱۴۰۳ ش) بدرود حیات گفت و پیکرش پس از تشییع و نماز آیت الله سیدمحمدتقی حکیم، در مقبره دارالعلم آیت الله خویی به خاک سپرده شد.

آیت الله سبط‌احمدی

مرحوم آیت الله حاج سیدحسن سبط‌احمدی از فضیلات حوزه علمیه قم بود. وی در سال ۱۳۱۶ شمسی (۱۳۵۶ ق) در ساوه در بیت علم و فضیلت زاده شد. پدرش ثقة‌الاسلام حاج سیدعباس سبط از نوادگان پسری آیت الله حاج ملااحمد ساوجی (م ۱۳۰۵ ق و مدفون در قبرستان شیخان قم) و نوادگان دختری آیت الله حاج میرزا اسدالله رضوانی بود. وی پس از اخذ دیپلم به قم آمد و در مدرسه خان، هم‌حجره مرحوم آیت الله حاج سیدمحمدعلی علوی گرگانی گردید و از این رهگذر به دامادی آیت الله سیدسجاد علوی درآمد. او ادبیات را نزد حضرات آیات اعتمادی، شیخ رحمت‌الله فشارکی و شیخ عبدالله نظری ساروی، شرح لمعه و مکاسب را نزد آیت الله ستوده، رسائل را نزد آیت الله سبحانی و کفایه را نزد آیت الله سلطانی طباطبایی آموخت؛ پس از آن سالیان فراوان به دروس خارج آیات عظام گلپایگانی، محقق

داماد و میرزاهاشم آملی و درس کلام آیت الله شیخ راضی تبریزی رفت و بهره های فراوان برد. ایشان افزون بر آن، به تبلیغ دین و اقامه جماعت در مسجد امام حسن مجتبی (جنب مدینه العلم) پرداخت و در سالیان اخیر زندگی اش کتابخانه نفیس و اجدادی خود را (با ده ها نسخه خطی و صدها نسخه سنگی) به کتابخانه آیت الله العظمی گلپایگانی اهدا نمود (گزارش آن به قلم آقای علی اکبر صفری در مجله میراث شهاب (ش ۱۰۱) آمده است).

آن مرحوم در ۸۶ سالگی، روز پنجشنبه اول آذر ۱۴۰۳ شمسی (۱۱ جمادی الاولی ۱۴۴۶ق) درگذشت و پیکرش پس از تشییع و نماز حجت الاسلام والمسلمین موسوی مازندرانی، در قبرستان علی بن جعفر (ع) به خاک سپرده شد.

آیت الله برهانی

مرحوم آیت الله آقای حاج شیخ ضیاء الدین برهانی، عالم بزرگ کاشمر بود. آن مرحوم روز سه شنبه ۶ دی ۱۳۱۱ شمسی (۲۸ شعبان ۱۳۵۱ق) در روستای «آهویم» از توابع کاشمر زاده شد. ادبیات را در کاشمر نزد عمویش آقای مدرسی آموخت و سال ۱۳۲۶ به قم آمد؛ سپس سطوح عالی را نزد حضرات آیات صدوقی، منتظری، نوری و سلطانی و فلسفه و تفسیر را هم نزد علامه طباطبایی آموخت. پس از آن در دروس آیات عظام امام خمینی، گلپایگانی و اراکی حاضر شد و سال ۱۳۴۲ به کاشمر باز آمد و به تدریس (در مدرسه حاج سلطان) و تبلیغ و تألیف و تفسیر قرآن و اقامه جماعت (در مسجد جامع و مسجد النبی) و رفع نیاز مستمندان و حل مشکلات مردم پرداخت. او حدود ۶۰ سال از بام تا شام در خدمت بود و به گره گشایی از کار مردم می پرداخت. فرزند برومندش حجت الاسلام شیخ فرید الاسلام برهانی (عضو دفتر همکاری حوزه و دانشگاه) هم در سال ۱۳۸۴ شمسی به رحمت خدا پیوست.

آثارش عبارت اند از:

۱. أنوار السعادة في الأخلاق
۲. تفسیر الأنوار (۱۸ ج، چاپی)

آن مرحوم در ۹۲ سالگی، روز پنجشنبه اول آذر ۱۴۰۳ شمسی (۱۱ جمادی الاولی ۱۴۴۶ق) بدرد حیات گفت و پیکرش در روز شنبه پس از تشییع باشکوه و نماز حجت الاسلام والمسلمین شیخ جواد طاهری، در آستانه امامزاده مرتضی به خاک سپرده شد.

شهید صفی‌الدین

شهید حجت‌الاسلام والمسلمین سیدهاشم صفی‌الدین از فضلای نامی لبنان بود. فقید سعید روز یک‌شنبه ۲۰ ذی‌الحجه ۱۳۸۳ قمری (۱۳ اردیبهشت ۱۳۴۳ ش/ ۳ می ۱۹۶۴ م) در دیر قانون‌النهر زاده شد. او سال ۱۴۰۰ قمری به تحصیل علوم دینی روی آورد. ادبیات و منطق و فقه را در بیروت نزد استاد شیخ عبدالله دبوق آغاز کرد و سال ۱۴۰۱ قمری به قم آمد و ادبیات را نزد شهید سیدحسن نصرالله تکمیل نمود و سطوح عالیه را هم نزد آیات سیدجعفر مرتضی، سیدمحمد مرتضی، سیدعلی‌امین و سیدحسین شاهرودی آموخت و در درس آیات عظام میرزا جواد تبریزی و فاضل لنکرانی حاضر شد. با تشکیل حزب‌الله لبنان در ۱۹۹۱ میلادی به بیروت آمد و در ۱۹۹۵ به عضویت شورای مرکزی حزب‌الله درآمد و ریاست شورای اجرایی آن و مسئول کل حزب در جنوب را عهده‌دار شد. نام او در جریان مقاومت لبنان پراوازه شد و پس از شهادت دبیر کل حزب‌الله شهید سیدحسن نصرالله، به دبیر کلی آن انتخاب گردید. آن شهید سعید در ۶۰ سالگی، روز پنج‌شنبه ۲۹ ربیع‌الأول ۱۴۴۶ قمری (۱۲ مهر ۱۴۰۳ ش) هدف حملات تروریستی رژیم صهیونیستی قرار گرفت و به شهادت رسید و از پیکر و مدفن وی اطلاعی در دست نیست. مقام معظم رهبری در سوگ شهادت وی نگاشت:

بسم الله الرحمن الرحيم

جوانان عزیز جبهه مقاومت

سید مجاهد رشید و فداکار، جناب سیدهاشم صفی‌الدین - رضوان الله علیه - به صف شهیدان مقاومت پیوست و ستاره درخشان دیگری، آسمان جهاد در راه قدس شریف را مزین کرد. او از برجسته‌ترین شخصیت‌های بزرگ حزب‌الله و یار و همراه همیشگی جناب سیدحسن نصرالله بود. حزب‌الله با تدبیر و شجاعت رهبرانی چون او بود که باز هم توانست لبنان را از خطر تجزیه و فروپاشی مصون دارد و تهدید رژیم غاصب را که ارتش شقی و ظالم آن، گاه تا بیروت را لگدمال می‌کرد خنثی سازد. شهامت و فداکاری او و دیگر فرماندهان و مجاهدان محور نصرالله بود که خطر غصب و اشغال جنوب لیطانی و صور و دیگر شهرهای آن ناحیه و انضمام آن به فلسطین مغصوب و اشغال‌شده را از سر لبنان رفع کرد و جان و مال و آبروی ارزشمند حزب‌الله را در راه حفظ تمامیت ارضی آن کشور به میدان آورد، و رژیم صهیونی متجاوز و جنایتکار را ناکام گذاشت.

امروز رهبرانی چون نصرالله و صفی‌الدین به ظاهر در این نشئه حضور ندارند، ولی روح و رهبری آنان در میدان حاضر است و از لبنان و مردم بی‌دفاع آن دفاع می‌کند. امروز هم حزب‌الله قوی‌ترین مدافع لبنان و مستحکم‌ترین سپر در برابر طمع‌ورزی رژیم صهیونی است که از دیرباز تجزیه لبنان را هدف گرفته بوده است. دشمن کوشش می‌کند نقش فداکارانه حزب‌الله برای لبنان را انکار کند. دلسوزان لبنان نگذارند این سخن باطل از حنجره آنان شنیده شود.

حزب‌الله زنده و روینده است و نقش تاریخی خود را ایفا می‌کند. جمهوری اسلامی نیز مانند همیشه به مجاهدان قدس و مقاومت‌کنندگان در برابر اشغالگری باند جنایتکار غاصب فلسطین کمک خواهد کرد باذن الله. اینجانب شهادت سید عزیزمان جناب صفی‌الدین را به خانواده گرامی و بستگان و همزمانش در همه جبهه مقاومت تبریک و تسلیت عرض می‌کنم.

و السلام علی عبادالله الصالحین

سیدعلی خامنه‌ای

۱۴۰۳/۰۸/۰۳

۳۴۸

آینه پژوهش | ۲۱۰

سال ۳۵ | شماره ۶

بهمن و اسفند ۱۴۰۳

حجت‌الاسلام شوشتری

مرحوم حجت‌الاسلام والمسلمین حاج شیخ اسماعیل شوشتری از فضایل نامی تهران بود. فقیه سعید در سال ۱۳۲۸ شمسی (۱۳۶۸ق) در فاروج از توابع قوچان زاده شد. پدرش حجت‌الاسلام والمسلمین حاج شیخ فضل‌الله شوشتری و برادرش آیت‌الله شیخ عبدالقائم شوشتری بود. او سال ۱۳۴۲ شمسی به مشهد مقدس رفت و ادبیات را نزد استادان حجت هاشمی و ادیب نیشابوری و شرح لمعه و تشریح الافلاک و خلاصه الحساب را نزد آیت‌الله حاج میرزا احمد مدرس یزدی آموخت. سال ۱۳۴۷ به نجف اشرف رفت و سطوح عالی را نزد آیات مدنی و ملکوتی و شیخ مجتبی لنگرانی آموخت و هم‌زمان به تدریس ادبیات و علم هیئت پرداخت. سال ۱۳۵۳ به قم آمد و در درس آیات عظام میرزا جواد تبریزی و وحید خراسانی شرکت جست و پس از پیروزی انقلاب اسلامی به سمت امامت جمعه شیروان و سپس نمایندگی (دوره اول و دوم) مردم قوچان در مجلس شورای اسلامی برگزیده شد؛ پس از آن عضو شورای عالی قضایی و قاضی دیوان عالی کشور و رئیس سازمان زندان‌ها و سپس وزیر دادگستری (به مدت شانزده سال در دولت‌های آقایان هاشمی رفسنجانی و خاتمی) گردید.

آن مرحوم در ۷۵ سالگی، روز پنج‌شنبه اول آذر ۱۴۰۳ شمسی (۱۱ جمادی‌الاولی ۱۴۴۶ ق) بدرود حیات گفت و پیکرش پس از تشییع و نماز حجت‌الاسلام والمسلمین حسینی مازندرانی در قبرستان باغ بهشت (قم) به خاک خفت.

حجت‌الاسلام محمدی ولدانی

مرحوم حجت‌الاسلام والمسلمین حاج شیخ علی محمدی از فضایی حوزه علمیه قم بود. فقیه سعید در ۲۰ خرداد ۱۳۳۲ (۲۷ رمضان المبارک ۱۳۷۲ ق) در ولدان از توابع اصفهان-زاده شد. او در نوجوانی به اصفهان آمد و ادبیات را در مدرسه ملاعبدالله نزد آیات حاج سیداحمد و سیدحسن امامی آموخت. به علت فعالیت‌های انقلابی در مرداد ۱۳۵۲ دستگیر و در تیر ۱۳۵۳ آزاد شد. سپس به قم آمد و سطوح عالی را نزد آیات ستوده و اعتمادی فراگرفت و پس از آن در دروس آیات عظام سبحانی و وحید خراسانی و دروس فلسفه آیت‌الله حسن‌زاده آملی و تفسیر آیت‌الله صادقی تهرانی حاضر شد و بهره‌های فراوان برد. در سال ۱۳۶۹ مدیر حوزه رامسر و در ۱۳۷۱ امام جمعه نورآباد ممسنی و در ۱۳۷۶ امام جمعه اسدآباد همدان و در ۱۳۸۱ نماینده رهبری در دانشگاه همدان و سپس دانشگاه اراک و در ۱۳۸۴ نماینده رهبری در دانشگاه علوم پزشکی قم گردید و در همان سال‌ها «رساله استهلال» را نگاشت و مدرک سطح ۴ را دریافت کرد و به تدریس در حوزه و دانشگاه و شرکت در دروس تفسیر آیت‌الله جوادی آملی و راهنمایی حجاج و زائران عتبات عالیات پرداخت.

آن مرحوم در ۷۰ سالگی پس از بازگشت از سفر کربلا، عصر جمعه ۲۴ شهریور ۱۴۰۲ شمسی (۳۰ صفر ۱۴۴۵ ق) بدرود حیات گفت و پیکرش روز ۲۸ صفر ۱۴۴۵ قمری در قبرستان امامزاده احمد بن قاسم به خاک سپرده شد.

حجت‌الاسلام حسن زاده

مرحوم حجت‌الاسلام والمسلمین آقای صادق حسن‌زاده مراغی از فضایی مشهور حوزه علمیه قم بود. فقیه سعید در سال ۱۳۴۲ شمسی (۱۳۸۲ ق) در مراغه زاده شد. او سال ۱۳۵۶ به تبریز آمد و ادبیات را آموخت، سپس در سال ۱۳۶۰ به قم آمد و شرح لمعه را نزد آیات اشتهاوردی و وجدانی فخر، سطوح عالی را نزد حضرات آیات راستی کاشانی، اعتمادی و پایانی، فلسفه را از آیات عظام حسن‌زاده آملی و انصاری شیرازی و تفسیر

قرآن را هم از آیت الله جوادی آملی آموخت و هم زمان به تألیف و تحقیق و ترجمه متون حدیثی و مدیریت کتابخانه مسجد اعظم به مدت ۸ سال (۱۳۷۷-۱۳۸۴) و نگارش فهرست مخطوطات آن پرداخت. او در این سال ها در برپایی و اداره کنگره های «مقدس اردبیلی» و «آقا جمال خوانساری» با آیت الله استادی به همکاری پرداخت. در سال ۱۳۸۴ به مراغه رفت و به مدیریت مدرسه امیرالمؤمنین (ع) و تدریس و تألیف و تبلیغ دین اشتغال ورزید. در سال ۱۳۹۱ به قم بازگشت و به کارهای علمی خود اشتغال داشت.

آثارش عبارت اند از:

۱. ترجمه: اصول کافی
۲. ترجمه: تحف العقول
۳. ترجمه: المراقبات
۴. ترجمه: لقاء الله (از میرزا جواد ملکی)
۵. ترجمه: رسالة الولاية (از علامه طباطبایی)
۶. ترجمه: رسالة الحقوق امام سجاد
۷. در جستجوی استاد: شرح حال آیت الله شیخ محمدتقی آملی
۸. شیدای دوست: شرح حال آیت الله شیخ محمد حسین اصفهانی
۹. طریق عرفان: شرح حال علامه طباطبایی
۱۰. اسوه عارفان: شرح حال آیت الله میرزا علی آقا قاضی
۱۱. اسوه پارسایان: شرح حال آیت الله احمدی میانجی
۱۲. عارف ناشناخته: شرح حال آیت الله میرزا علی اکبر مرندی
۱۳. طبیب دل ها: شرح حال آیت الله میرزا جواد آقا ملکی تبریزی
۱۴. تحقیق: منتهی الآمال و تتمه المنتهی (محدث قمی)
۱۵. تحقیق: حدیقة الشیعة (مقدس اردبیلی)
۱۶. تحقیق: کلمات مکنونه (فیض کاشانی)
۱۷. تحقیق: جامع الدرر (حاج آقا حسین فاطمی قمی)
۱۸. درس های اخلاق شیخ محمدتقی آملی
۱۹. تصحیح: دفاع از تشیع (ترجمه الفصول المختاره شیخ مفید از آقا جمال خوانساری)
۲۰. کلید قرآن، کلید نهج البلاغه، کلید بهشت، کلید معارف، کلید خوشبختی
۲۱. مناظره های چهارده معصوم (برگزیده بحار الانوار)

آن مرحوم در ۶۱ سالگی بر اثر بیماری در روز سه‌شنبه ۲۹ آبان ۱۴۰۳ شمسی (۹ جمادی الاولی ۱۴۴۶ق) بدرود حیات گفت و پیکرش پس از تشییع و نماز حضرت آیت‌الله علوی بروجردی، روز پنج‌شنبه اول آذر ۱۴۰۳ در قبرستان بقیع (قم) به خاک خفت.

حجت‌الاسلام غیاثی کرمانی

مرحوم حجت‌الاسلام والمسلمین آقای سید محمد رضا غیاثی کرمانی از فضلاء حوزه علمیه قم بود. آن مرحوم سال ۱۳۳۸ شمسی در روستای «طرز» از توابع راور کرمان زاده شد. سال ۱۳۵۴ شمسی برای تحصیل علوم دینی به یزد رفت و در سال ۱۳۶۰ به قم آمد و شرح لمعه را نزد آیات اشتهاردی و وجدانی فخر، سطوح عالیّه را نزد حضرات آیات اعتمادی و پایانی و دروس خارج را نزد حضرات آیات بهجت و خرازی آموخت و هم‌زمان به تألیف و تحقیق و تدریس زبان انگلیسی و تبلیغ دین پرداخت. مدتی مدیر گروه معارف اسلامی صدای کرمان بود و بحث‌های تفسیر قرآن و نهج‌البلاغه وی مورد استقبال مخاطبان بود. سال ۱۳۷۳ به دریافت فوق‌لیسانس از دانشگاه تربیت مدرس نائل آمد و به تدریس در دانشگاه کرمان و مدرسه عالی شهید مطهری پرداخت و برخی از کتاب‌هایش در جشنواره‌های حوزوی و دانشگاهی حائز رتبه گردید.

آثارش عبارت‌اند از:

۱. اندیشه‌های تفسیری ابومسلم اصفهانی
۲. پژوهش‌های قرآنی علامه شعرانی
۳. حکومت مهدی (عج)
۴. کاروان عشق حسینی
۵. غروب سرخ فام (ترجمه کتاب الم ذلک الحسین، نوشته کمال السید)
۶. پرسش‌ها و پاسخ‌های قرآنی (ترجمه کتاب أسئلة القرآن و اجوبتها اثر عبدالقادر رازی)
۷. سیره نبوی (ترجمه سنن النبی تألیف علامه طباطبایی)
۸. احکام اصناف
۹. تهذیب نفس
۱۰. حکمت عملی
۱۱. کوچه مهر

۱۲. ماه کنعان
۱۳. شرح خطبه توحیدیه نهج البلاغه
۱۴. توضیح نهج البلاغه
۱۵. ابن سینای زمان: شرح حال آیت الله محمدتقی جعفری
۱۶. اختران هدایت
۱۷. فضیلت های اخلاقی
۱۸. آیات الأحکام
۱۹. صحیفه کاظمیه
۲۰. اگزستانسیالیسم، فلسفه عصیان و شورش
۲۱. عروج تابی نهایت (درباره نماز، برگزیده ای از نوشته ها و گفته های آیت الله مصباح یزدی)
۲۲. شکوه نجوا (شرح مناجات شعبانیه، برگزیده ای از نوشته ها و گفته های آیت الله مصباح یزدی)
۲۳. ترجمه اربعین شیخ بهایی
۲۴. لغت نامه قرآن: نگاهی نو به نشر طوبی علامه شعرانی
۲۵. کشف الآیات همراه
۲۶. گزیده و ترجمه المراقبات
۲۷. گزیده ناسخ التواریخ
۲۸. دعا و نیایش از نگاه علامه جعفری
- آن مرحوم در ۶۵ سالگی، روز جمعه ۱۸ آبان ۱۴۰۳ شمسی (۶ جمادی الاولی ۱۴۴۶ق) بدرود زندگی گفت و پیکرش پس از تشییع و نماز حجت الاسلام والمسلمین سیدرحیم غیائی در صحن امامزاده شاه سلیمان کوهبنان به خاک سپرده شد.

آیت الله عابدی زنجانی

مرحوم آیت الله آقای حاج شیخ یحیی عابدی زنجانی از عالمان مشهور تهران بود. فقید سعید در سال ۱۳۱۰ شمسی (۱۳۵۰ق) در زنجان زاده شد. عمویش آیت الله حاج شیخ زین العابدین زنجانی (م ۱۳۴۸ق) از عالمان بزرگ شیعه و استاد آیات عظام حاج سیداحمد زنجانی و میرزاباقر زنجانی بوده است. در کودکی پدر از دست داد و به تشویق

آیت الله سید محمود امام جمعه زنجان (که وصی پدرش بود)، به تحصیل علوم دینی روی آورد. سال ۱۳۲۴ شمسی به قم آمد و علوم نخستین را نزد استاد حاج شیخ علی اصغر کرباسچیان (علامه) آغاز کرد و بدو پیوست و در تنظیم و تدوین رساله آیت الله العظمی بروجردی یار و مددکار او بود. ادبیات (مغنی و مطول) را نزد آیت الله سید رضا بهاء الدینی، حاشیه و شرح لمعه را نزد آقای کرباسچیان و سطوح عالیّه را نزد حضرات آیات میرزا آقا سربابی و میرزا محمد مجاهدی و سلطانی طباطبایی آموخت و سپس در دروس آیات عظام بروجردی، سید محمد تقی خوانساری، سید صدرالدین صدر و علامه طباطبایی حاضر شد و بهره های فراوان برد. سال ۱۳۳۲ رهنسپار نجف اشرف شد و در دروس آیات عظام سید عبدالهادی شیرازی، حکیم، خویی، میرزا باقر زنجان و شیخ حسین حلی حضور یافت و از آیت الله شیرازی اجازه اجتهاد دریافت کرد. سال ۱۳۳۶ به تهران آمد و به تدریس دینی و قرآن و ادبیات فارسی در دبیرستان علوی و تحقیق و تعلیق و تصحیح بحار الانوار پرداخت. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، به تأسیس و تدریس در دانشگاه امام صادق (ع) و سطوح عالی (در مدرسه مجدالدوله که از جمله شاگردانش آقایان مسعود و میثم خامنه ای هستند) و اقامه جماعت (در مسجد مجد) پرداخت و از بام تا شام به خدمت به مردم در خانه و مسجد اشتغال داشت.

آثارش عبارت اند از:

۱. تصحیح بحار الانوار (۱۸ جلد نخستین و مجلدات ۳۵ تا ۴۲)

۲. مجموعه مقالات (در روزنامه اطلاعات)

۳. تقریرات دروس استادان

آن مرحوم در ۹۳ سالگی، روز جمعه ۱۶ آذر ۱۴۰۳ شمسی (۴ جمادی الثانی ۱۴۴۶ ق) بدرود حیات گفت و پیکرش روز یکشنبه پس از تشییع و نماز آیت الله حاج سید مصطفی محقق داماد در بهشت زهرا به خاک سپرده شد.

آیت الله العظمی نوری همدانی در پیام تسلیت خویش نگاشت:

بسم الله الرحمن الرحيم

ارتحال عالم ربانی، آیت الله آقای عابدی زنجان (رحمت الله علیه) موجب تأسف و تأثر گردید. آن عالم خدمتگزار که از بیت محترم و فقاہت بود، سالیان متمادی

از عمر شریف خود را صرف خدمت به مردم و ترویج فرهنگ اهل بیت عصمت و طهارت (ع) گذراند و از ائمه جماعات باسابقه تهران محسوب می شد. درگذشت این روحانی محترم و بااخلاص را به همه بازماندگان و ارادتمندان ایشان تسلیت عرض نموده و علو مقام برای آن فقید سعید مسئلت می نمایم.

قم المقدسه
حسین نوری همدانی

همچنین دفتر آیت الله العظمی شبیری زنجانی نگاشت:

إنا لله وإنا إليه راجعون

درگذشت عالم وارسته آیت الله آقای حاج شیخ یحیی عابدی زنجانی (رحمة الله علیه) که از علما و ائمه جماعات تهران و از بیت معظم مرحوم آیت الله حاج شیخ زین العابدین زنجانی بودند را به بیت مکرم و عموم شاگردان و علاقمندان ایشان تسلیت می گوئیم. آن فقید سعید، در راه خدمت به مکتب نورانی اهل بیت (ع) و نشر معارف دین و تربیت شاگردان و ارتباط با آحاد مردم و خدمت رسانی به مؤمنین و نیازمندان ساعی بود.

رضوان الله علیه و حشره الله مع محمد و اهل بیه (علیهم السلام).
دفتر آیت الله العظمی شبیری زنجانی

۳۵۴

آینه پژوهش | ۲۱۰

سال ۳۵ | شماره ۶

بهمن و اسفند ۱۴۰۳

آیت الله هاشمی

مرحوم آیت الله آقای حاج سیدفتح هاشمی راثی حکم آبادی از عالمان نامی تهران بود. فقید سعید روز جمعه ۱۵ اردیبهشت ۱۳۲۳ شمسی (۱۲ جمادی الاولی ۱۳۶۳ ق) در حکم آباد از توابع تبریز زاده شد. پدرش آیت الله سیدیوسف هاشمی از مشاهیر علمای تبریز و امام جماعت مسجد شهیدی بازار بود. ادبیات را در تبریز نزد پدرش و آیت الله سیدجواد خطیبی آموخت. سال ۱۳۳۶ به قم آمد و شرح لمعه را نزد آیات حاج میرزا احمد کافی الملکی و حاج شیخ احمد پایانی، سطوح عالییه را نزد حضرات آیات اعتمادی، منتظری، سبحانی و سلطانی طباطبایی آموخت و اسفار را هم از دروس آیت الله جوادی آملی بهره برد. سپس به تحصیل خارج فقه و اصول نزد آیات عظام شریعتمداری، محقق داماد، حاج آقا مرتضی حائری و میرزاهاشم آملی پرداخت و از آیات عظام شریعتمداری و

آملی به دریافت اجازه اجتهاد نائل آمد و هم‌زمان به تدریس سطوح عالی و تبلیغ دین اشتغال ورزید. پس از پیروزی انقلاب اسلامی به تبریز بازگشت و به فعالیت‌های سیاسی پرداخت. سال ۱۳۶۲ به قم باز آمد و به تدریس مشهور شد. سال ۱۳۶۵ به تهران رفت و مسجد «چهارده معصوم» را در محله امیرآباد بنا نهاد. سال ۱۳۶۸ به شهرک غرب رفت و با همتی والا و اراده‌ای استوار، اقدام به تأسیس مسجد جامع شهرک غرب با عنوان «مسجد امام علی بن ابی‌طالب» کرد که دربردارنده مدرسه علمیه، کتابخانه (خواهران و برادران)، درمانگاه، صندوق قرض الحسنه، سالن‌های اجتماعات و مرکز تجاری است و یکی از مساجد باشکوه و فعال تهران است. وی افزون بر مدیریت این مجموعه عظیم، به تدریس (سطوح عالی و خارج فقه در مدرسه مروی و مدرسه قائم چیذر و دانشگاه امام صادق) و اقامه جماعت (سه وعده) و تألیف و تفسیر قرآن و تبلیغ و گره‌گشایی از کار مردم پرداخت و نامش در زمره عالمان مشهور تهران طنین افکند.

آثارش عبارت‌اند از:

۱. تقریرات درس فقه آیت‌الله شریعتمداری (بیع و طهارت)

۲. تقریرات درس اصول آیت‌الله داماد

۲. دفاتر تفسیر قرآن (سوره‌های نور و لقمان)

وی در ۸۰ سالگی، روز چهارشنبه ۲۸ آذر ۱۴۰۳ (۱۶ جمادی‌الثانی ۱۴۴۶ق) بدرود حیات گفت و پیکرش پس از تشییع در روز جمعه و نماز حجت‌الاسلام والمسلمین پیکری در بهشت زهرا به خاک سپرده شد. حضرت آیت‌الله دوزدوزانی در پیام تسلیت خویش نگاشت:

بسم الله الرحمن الرحيم

انا لله وانا اليه راجعون

خیر ارتحال فاضل ارجمند حجت‌الاسلام والمسلمین حاج سیدفتاح هاشمی حکم‌آبادی که از تربیت‌یافتگان حوزه علمیه قم بودند، موجب تأسف اینجانب گردید. فقدان ایشان برای حوزه‌های علمیه تهران که عمر خود را صرف تربیت شاگردان در حوزه علمیه حضرت علی ابن ابی‌طالب (ع) و نشر و ترویج معارف حقه امامیه داشته‌اند، ضایعه‌ای جبران‌ناپذیر است.

ضمن تسلیت به خاندان محترم حکم‌آبادی، شاگردان و علاقه‌مندان ایشان، خاصه اخوی محترم‌شان جناب حجت‌الاسلام والمسلمین آقای حاج

سید ابوالحسن هاشمی حکم آبادی، از خداوند متعال غفران و رحمت برای آن مرحوم و صبر و اجر برای بازماندگان، مسئلت دارم.
 یدالله دوزدوزانی

آیت الله شیرازی

مرحوم آیت الله آقای حاج سید محمد علی شیرازی از عالمان مشهور مشهد مقدس بود. آ»
 فقیه سعید در سال ۱۳۲۶ شمسی (۱۳۶۶ق) در نجف اشرف در بیت علم و فقاها زاده شد. پدرش آیت الله العظمی سید عبدالله شیرازی از مراجع تقلید نجف بود. ادبیات را نزد مرحوم مدرس افغانی، مطول را نزد آیت الله معرفت، شرح لمعه و رسائل و مکاسب را نزد آیت الله راستی کاشانی، کفایه را نزد آیات شیخ مسلم داوری و میرزا جواد تبریزی فراگرفت و سپس در دروس خارج پدر بزرگوارش حاضر شد و بهره های فراوان برد و در مدرسه پدرش نیز به تدریس و اداره دفترایشان پرداخت. سال ۱۳۵۴ شمسی همراه پدر عالی قدرش به مشهد مقدس آمد و در سال های منتهی به انقلاب اسلامی، اداره بیت مرجعیت و رسیدگی به شئون حوزه و ارتباطات آیت الله شیرازی با مردم و علمای بلاد را بر عهده گرفت. پس از وفات والد معظم خویش، همت خود را در تدریس و اداره بیت و اقامه جماعت و گره گشایی از کار مردم و طلاب و تأسیس مجتمع امیرالمؤمنین (مدرسه، حسینیه، کتابخانه، زائرسرا و صندوق قرض الحسنه) مصروف داشت.

۳۵۶

آینه پژوهش | ۲۱۰
 سال ۳۵ | شماره ۶
 بهمن و اسفند ۱۴۰۳

آثارش عبارت اند از:

۱. التشیع و اثره فی تطور المجتمع
۲. الوقایة الإسلامية عن المفسد الخلقیة
۳. پیام ها و مقدمه ها بر کتب مختلف
۴. دروس فی الاصول
۵. دروس فی المکاسب
۶. دروس فی الإمامة

آن مرحوم در ۷۷ سالگی، روز پنج شنبه ۲۹ آذر ۱۴۰۳ (۱۷ جمادی الثانی ۱۴۴۶ق) بدرود حیات گفت و پیکرش پس از تشییع و نماز آیت الله سید محمد جواد علوی بروجردی به نجف اشرف منتقل شد و پس از تشییع مجدد و نماز حضرت آیت الله شیخ بشیر نجفی

بر آن در مدرسه خود به خاک خفت. آیت الله العظمی مکارم شیرازی در پیام تسلیت خویش نگاشت:

إنا لله وإنا إليه راجعون

خبر رحلت عالم گرامی آیت الله سید محمد علی شیرازی (رحمة الله عليه) موجب تأسف گردید. عالمی گران قدر که همچون پدر گرامی اش مرحوم آیت الله العظمی سید عبد الله شیرازی (طاب ثراه) متخلّق و مردمی بود و خدمات و زحمات او در میان خواص و عوام معروف و شناخته شده بود. اینجانب این ضایعه مؤلمه را به خاندان ایشان و عموم منسوبین و علاقه مندان تسلیت عرض نموده و حشر وی را با اجداد طاهرینش و صبر و اجر بازماندگان را از درگاه خداوند متعال مسئلت دارم.

والسلام علیکم ورحمة الله
قم - ناصر مکارم شیرازی

۳۵۷

آینه پژوهش | ۲۱۰
سال ۳۵ | شماره ۶
بهمن و اسفند ۱۴۰۳

آیت الله عرفانی

مرحوم آیت الله آقای حاج شیخ محرابعلی عرفانی بهسودی از عالمان حوزه علمیه قم بود. آن فقید سعید در سال ۱۳۲۲ شمسی (۱۳۶۲ق) در روستای «کهنه قلعه» از توابع بهسود زاده شد. او ادبیات را در زادگاهش نزد آیت الله شیخ جواد مظفری سرخ آبادی فراگرفت، سپس به «کوه بیرون» رفت و مطول و قوانین و شرح لمعه را نزد آیت الله حاج آخوند کوه بیرونی آموخت. سال ۱۳۴۷ به کابل آمد و افزون بر تکمیل شرح لمعه و قوانین، سطوح عالیّه را هم نزد آیات سید محمد سرور واعظ، شیخ زاده و نور محمد تقدسی آموخت. سال ۱۳۵۱ رهسپار نجف اشرف شد و در دروس آیات عظام خویی، امام خمینی، شهید سید محمد باقر صدر و آقای فیاض و دروس فلسفه (اسفار و شرح منظومه) آیت الله شیخ عباس قوچانی حضور یافت و افزون بر تحصیل، به تدریس سطوح عالیّه هم پرداخت. در جریان انتفاضه شعبانیه ۱۴۱۱ قمری، فرزندش ثقة الاسلام شیخ محمد ناصر عرفانی به شهادت رسید. سال ۱۳۶۹ به قم آمد و به تدریس و تألیف خارج فقه و اصول (۳ دوره کامل) پرداخت. سال ها در مدینه العلم همسایه ایشان بودم و اخلاق و تواضعش مرا مجذوب خود کرده بود.

آثارش عبارت‌اند از:

۱. الدرر النجفیة فی المباحث الأصولیة

۲. الدرر النجفیة فی المباحث الفقہیة

۳. تقریرات دروس اساتید نجف

آن مرحوم در ۸۱ سالگی، روز سه‌شنبه ۲۰ آذر ۱۴۰۳ (۸ جمادی‌الثانی ۱۴۴۶ق) بدرود حیات گفت و پیکرش پس از تشییع شایسته و نماز آیت‌الله حاج شیخ محمدباقر فاضلی بهسودی، در قبرستان بهشت معصومه به خاک سپرده شد.

آیت‌الله قاضی زاده

مرحوم آیت‌الله آقای حاج شیخ علی اصغر قاضی‌زاده از عالمان مشهور اراک بود. آن مرحوم در آذر ۱۳۰۸ شمسی در روستای «بازنه» از توابع اراک زاده شد. پدرش حجت‌الاسلام والمسلمین حاج شیخ محمدعلی قاضی‌زاده و جدش آیت‌الله حاج شیخ محمد قاضی از شاگردان آیات عظام سیدمحمدباقر درچه‌ای و حاج شیخ عبدالکریم حائری بود. وی در اراک ادبیات را آموخت و سپس به قم آمد. شرح لمعه را نزد آیت‌الله نوری همدانی، سطوح عالیہ را نزد آیات موسوی اردبیلی و شیخ عبدالجواد جبل عاملی و خارج را نزد آیات عظام بروجردی، امام خمینی، گلپایگانی، محقق داماد، شریعتمداری، فرید محسنی و بیش از همه آیت‌الله اراکی (۱۵ سال) فراگرفت و به درجات عالی علم و فقاہت نائل آمد. سال ۱۳۵۳ به اراک بازگشت و به اقامه جماعت (در مسجد خاتم‌الانبیاء) و تدریس در مدرسه حاج محمدابراهیم و منبر و خطابه پرداخت. پس از پیروزی انقلاب اسلامی، چند سالی ریاست بنیاد شهید استان مرکزی را بر عهده گرفت و مدرسه حاج محمدابراهیم را تجدید بنا و درمانگاه خیریه احمدیه (در بازنه) و درمانگاه روستای غینر و مسجد و حمام روستای سرسختی و صندوق قرض‌الحسنه علوی و مؤسسه خیریه ایتام و ذوی‌الحاجة اراک را تأسیس نمود و تا پایان عمر به تدریس و اقامه جماعت و خطابه و گره‌گشایی از کار مردم پرداخت.

آن مرحوم در ۹۰ سالگی، روز چهارشنبه ۶ آبان ۱۳۹۸ (۲۹ صفر ۱۴۴۱ق) بدرود حیات گفت و پیکرش پس از تشییع باشکوه در اراک و قم و نماز آیت‌الله شبیری زنجانی در حجره ۱۶ صحن حرم حضرت معصومه (س) به خاک سپرده شد. استاد گرامی حجت‌الاسلام والمسلمین آقای حاج شیخ محمد قاضی‌زاده، فرزند برومند اوست.

۳۵۸

آینه پژوهش | ۲۱۰

سال ۳۵ | شماره ۶

بهمن و اسفند ۱۴۰۳

حجت الاسلام شکوری

مرحوم حجت الاسلام والمسلمین آقای حاج سیدرضی موسوی شکوری از عالمان مشهور خوی بود. آن فقیه سعید در ۲۵ فروردین ۱۳۲۵ شمسی در روستای «خاکمردان» از توابع خوی زاده شد. پدرش حجت الاسلام والمسلمین سید ابوالحسن و جدش آیت الله سید عبدالشکور موسوی بودند. در نوجوانی ادبیات و بخشی از ادبیات و شرح لمعه را نزد پدر بزرگوارش آموخت و سپس به قم آمد. ادبیات را نزد استاد مدرس افغانی، شرح منظومه را نزد استاد انصاری شیرازی، شرح لمعه و قوانین را نزد آیت الله شیخ ابوالقاسم غروی، مکاسب را نزد آیات ستوده و پایانی و خزعلی، رسائل را نزد آیت الله اعتمادی، کفایه را نزد حضرات آیات علوی گرگانی و ستوده، اسفار را هم نزد آیت الله جوادی آملی آموخت و در جلسات تفسیر آیات خزعلی و مشکینی هم حضور یافت. پس از آن به دروس خارج آیات عظام فاضل لنکرانی، وحید خراسانی و میرزا جواد تبریزی حاضر شد و مبانی علمی اش را استوار کرد و هم زمان به تبلیغ دین و تدریس ادبیات و سطوح عالی هم پرداخت. پس از پیروزی انقلاب اسلامی به خدمت به نظام در سپاه و دانشگاه آزاد اسلامی و کمیته های انقلاب و جبهه های جنگ پرداخت و در سال ۱۳۷۹ به امامت جمعه خوی برگزیده شد و به خدمات دینی و اجتماعی و تألیف و تدریس و تفسیر قرآن و نهج البلاغه و رفع گرفتاری های مردم پرداخت و آثار نیکویی از خود به یادگار نهاد.

آثار غیر چاپی اش عبارت اند از:

۱. تقریرات درس فقه آیت الله فاضل لنکرانی (حج)

۲. تقریرات درس اصول آیت الله فاضل لنکرانی

۳. تقریرات درس فقه آیت الله وحید خراسانی (بیع و صلاة)

۴. اعراب سورة الحمد

۵. جامعه سیاسی زمان امام سجاد (ع)

۶. علم بلاغت

۷. دفاتر خطبه ها و منبرها

آن مرحوم بر اثر بیماری در ۶۷ سالگی، روز پنجشنبه ۲۹ آبان ۱۴۰۲ بدرود حیات گفت و پیکرش پس از تشییع باشکوه و نماز حجت الاسلام والمسلمین سید مهدی قرشی، در گلزار شهدای خوی به خاک سپرده شد.